

DYSLEXIESLEUTELS

Psycho-educatie en leerstrategieën voor leerlingen
met dyslexie in het voortgezet onderwijs

Marzenka Rolak

DyslexieSleutels

Psycho-educatie en leerstrategieën voor leerlingen met dyslexie in het voortgezet onderwijs

Marzenka Rolak

ISBN 978 90 8850 944 5

NUR 840

THEMA VFJR3

BISAC EDU029000

© 2020 Uitgeverij SWP Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 j°. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met Uitgeverij SWP voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen door een onderwijsinstelling van een gedeelte uit deze uitgave, in papieren vorm of digitaal, (bijvoorbeeld voor plaatsing ervan op uw digitale leeromgeving of in een reader) kunt u zich richten tot: Stichting UvO, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, Tel. 023-8700212, www.stichting-uvo.nl UvO@cedar.nl.

INHOUD

VOORWOORD	9
INLEIDING	11
De DyslexieSleutels – het lesprogramma	11
Achtergrond van de lessen	12
Gebruik van het materiaal	13
Implementatie van de lessen in de school	15
LES 1: DYSLEXIE EN (LEREN VANUIT) MIJN STERKE KANTEN	18
Doelen	18
Vorbereiding	19
Materiaal	19
Sleutel 1: kennismaking aan de hand van kwaliteiten	21
Theorie: verschillende manieren (brillen) om naar dyslexie te kijken	22
Sleutel 2: mijn positieve eigenschappen	23
Sleutel 3: dyslexie voor jou en voor de ander	26
Sleutel 4: mijn eigen dyslexieverklaring	26
BIJLAGE 1: FACILITEITEN	28
Compenserende faciliteiten	28
Dispenserende faciliteiten	30
LES 2: OMGAAN MET DYSLEXIE	36
Doelen	36
Vorbereiding	37
Materiaal	38
Sleutel 5: leertips uitwisselen	39

	Sleutel 6: wat zijn mijn oplossingen voor het leren?	39
	Coping	39
	Sleutel 7: hoe ga ik om met stress of lastige taken?	40
	Het cognitieve model: situatie, gedachte, gevoel, gedrag	40
	Sleutel 8: mijn gedachtenput	41
LES 3:	TRECHTERLEZEN	46
	Doelen	46
	Vorbereiding	47
	Materiaal	48
	Trechterlezen	49
	Sleutel 9: trechterlezen met voorbeeld hoofdstuk 'Tafel'	51
	Sleutel 10: leervragen opstellen	51
	Hoe lees je?	51
	Sleutel 11: trechterlezen toepassen op een eigen leerboek – tekstschema invullen	52
	Sleutel 12: trechterlezen – van tekstschema naar mindmap	53
	Aandachtspunten bij het maken en onthouden van mindmaps	54
BIJLAGE 2:	SLEUTEL 9 VOORBEELD 'TAFEL'	56
BIJLAGE 3:	SLEUTEL 10 LEERVragen OPSTELLEN	62
BIJLAGE 4:	Vragen VOLGENS HET RTTI-MODEL	64
BIJLAGE 5:	DIGITALE HULPMIDDELEN	66
BIJLAGE 6:	MINDMAPS MAKEN MET XMIND	69

LES 4:	LEREN EN ONTHOUDEN VANUIT MIJN STERKE KANTEN	72
	Doelen	72
	Vorbereiding	73
	Materiaal	73
	Van tekstschema naar mindmap	73
	Informatieverwerking (5 minuten)	75
	Onthouden met geheugentechnieken	76
	Sleutel 13: hoe onthoud ik het beste?	77
	Sleutel 14: woordbetekenissen leren met Quizlet	77
	Sleutel 15: woordbetekenissen leren met geheugentechnieken	78
BIJLAGE 7:	EEN KLAS AANMAKEN IN QUIZLET EN LEERLINGEN UITNODIGEN	80
BIJLAGE 8A:	WOORDEN LEREN MET QUIZLET OP DE TELEFOON	82
BIJLAGE 8B:	WOORDEN LEREN MET QUIZLET - VERKORT STAPPENPLAN	85
BIJLAGE 8C:	WOORDEN LEREN MET WRTS	87
BIJLAGE 8D:	WOORDEN VANUIT WRTS IMPORTEREN IN QUIZLET	89
LES 5:	LEREN EN ONTHOUDEN VANUIT MIJN STERKE	92
	Doelen	92
	Vorbereiding	92
	Materiaal	92
	Sleutel 16: onthouden van spelling	93
	Sleutel 17: het onthouden van zinsvolgorde	94
	Sleutel 18: onthouden en toepassen van grammatica	95
	Sleutel 19: mijn eigen leersleutel	96

BIJLAGE 9: ANTWOORDEN SLEUTEL 17 EN 18 WERKBOEK	101
BIJLAGE 10: ANTWOORDEN SLEUTEL 17 EN 18 WERKBOEK	105
LES 6: TOETSEN MAKEN ZONDER STRESS	108
Doelen	108
Vorbereiding	108
Materiaal	108
Ontstaan van toetsstress en faalangst	110
Toetsstress en denken	111
Sleutel 20: positieve tweelinggedachten	111
Sleutel 21: hoe zorg ik voor ontspanning?	112
Sleutel 22: een ademhalingsoefening	112
Toetsen maken – vragen lezen en beantwoorden	113
Sleutel 23: vragen lezen en beantwoorden	113
Sleutel 24: elkaars DyslexieSleutels bespreken	114
BIJLAGE 11: EVALUATIEFORMULIER DYSLEXIESLEUTELS	115
BIJLAGE 12: DIPLOMA DYSLEXIESLEUTELS	116
LITERATUUR	117

VOORWOORD

Vanuit mijn eigen nieuwsgierigheid en gedrevenheid om nieuwe dingen te leren, heeft het mij altijd geraakt als jongeren door negatieve leerervaringen hun motivatie verloren om te leren. Zodoende ondersteun ik graag jongeren met dyslexie bij het ontwikkelen van manieren om steeds beter met hun dyslexie om te gaan, zodat ze plezier behouden of weer krijgen in het leren. Begrip, inzicht en acceptatie zijn sleutelwoorden binnen dit proces. Iets wat ikzelf ook heb moeten leren en ervaren.

Het eerste zaadje voor de DyslexieSleutels is gelegd in 1998, tijdens mijn stage bij de ABC-leeskliniek in Amsterdam. Daar viel me op dat leerlingen langzaam het leesplezier weer terugvonden door de aanwijzingen en feedback die ze kregen. Tijdens mijn werk voor de Leeskliniek van de CED-groep in Rotterdam, merkte ik dat ook spelling kon verbeteren als deze op een andere manier werd aangeboden. Om aangeleerde categorieën te verankeren, liet ik leerlingen kapstokwoorden bedenken, verhaaltjes maken en visualiseren. Toen ik zag dat kinderen die 'uitbehandeld' waren soms opnieuw vastliepen in het voortgezet onderwijs, wilde ik ook daar iets mee doen. De samenwerking met Koos Henneman rond het schrijven van een implementatiemap voor schoolbegeleiders bij het *Protocol dyslexie Voortgezet Onderwijs* heeft dat verder versterkt. Om succesvol te zijn met dyslexie is de samenwerking tussen school, leerling en ouders cruciaal. Het is zaak niet alleen in aparte lessen op leerlingniveau te investeren, maar ook op het niveau van de docent (met name kennis en begrip) en dat van de school (toetsfaciliteiten en inbedding in de beleidsagenda).

Vanaf 2008 heb ik vanuit mijn eigen praktijk leerlingen met dyslexie begeleid in het voortgezet onderwijs en scholen ondersteund bij het opzetten van dyslexiebeleid. In hetzelfde jaar kwam ik in contact met Nel Hofmeester, die destijds al bezig was met haar leerroutes dyslexie voor studenten met dyslexie in het hoger onderwijs. De kennismaking met haar materiaal was een eye-opener voor mij. In het keuzevak aan de Hogeschool Rotterdam, dat ik tien jaar met plezier heb mogen geven, leerden studenten over dyslexie. Ze leerden zichzelf en elkaar beter kennen, maakten kennis met sterke kanten van mensen met dyslexie, met snelleesttechnieken en met geheugentechnieken. Tot die tijd was er weinig aandacht voor leerstrategieën en psycho-educatie voor leerlingen met dyslexie.

VOORWOORD

In 2015 maakte ik op basis van een vraag van De Theaterhavo/vwo in Rotterdam de eerste lessen voor het voortgezet onderwijs, toen nog Dyslekeys genoemd. Vanaf die tijd heb ik ieder jaar met de lessen gewerkt; zowel in groepsverband als individueel. In deze periode maakte ik ook kennis met verschillende methodes die geënt waren op het gedachtegoed van de cognitieve gedragstherapie. Dit heeft mij geïnspireerd een extra les samen te stellen over coping en één over toetsstress en faalangst. De feedback van de leerlingen leidde tot aanpassing, toevoeging of het laten vervallen van onderdelen van het lesmateriaal.

Trude van Waarden, uitgever bij SWP, heeft mij gevraagd hiervan iets op papier te zetten. Dit heeft mij geholpen om de lessen door te ontwikkelen en verder te onderbouwen. In 2018 heb ik de lessen breed uitgezet op vier scholen met verschillende niveaus; van de vmbo-basisberoepsgerichte leerweg tot aan het gymnasium. De lessen had ik niet kunnen maken zonder de scholen die mij het vertrouwen en de mogelijkheid gaven om de DyslexieSleutels aan hun leerlingen te geven en de lessen verder te ontwikkelen. Mijn dank gaat dan ook uit naar De Theaterhavo/vwo in Rotterdam, het Hyperion Lyceum in Amsterdam, het Fioretti College in Hillegom en het Teylingen College KTS in Voorhout.

Koos Henneman en Nel Hofmeester wil ik bedanken voor hun gedrevenheid, vasthoudendheid en vermogen om 'out of the box' te denken. Jullie zijn een belangrijke inspiratiebron voor mij. Mijn dank gaat ook uit naar Petra Beuk (dyslexiecoördinator, Fioretti College Hillegom). Jouw enthousiasme, praktische en creatieve kijk op de lessen maakte dat ik altijd mogelijkheden voor verbetering kon gaan zien. Mijn intervisiegroepsleden Heleen Kulik en Liesbeth van Melis wil ik bedanken voor het uitzoekwerk rondom compenserende en dispenserende faciliteiten en de betreffende wet- en regelgeving. Tot slot wil ik Heleen Rutgers (docent Nederlands) en Sabine Balk (docent Engels, Hyperion Lyceum) bedanken voor hun feedback op de lessen voor hun vak en op de begeleidershandleiding.

Ik draag dit boek op aan alle kinderen en volwassenen met dyslexie die de moed hebben om vaak tegen de stroom in hun eigen weg te vinden. Jullie zijn kanjers en vormen een voorbeeld voor velen!

Nu ik de lessen heb toevertrouwd aan het papier, hoop ik dat de DyslexieSleutels mogen inspireren. Zodat zo veel mogelijk leerlingen hun weg leren kennen en durven gaan.

INLEIDING

Leerlingen met dyslexie krijgen bij de overgang naar het voortgezet onderwijs met nieuwe uitdagingen te maken. Zo moeten ze in de brugklas de uitspraak, schrijfwijze en betekenis van Engelse, Franse en soms ook Spaanse en Duitse woorden kennen. Naast dat ze grammatica dienen te onthouden, moeten ze die ook toepassen in zinnen. Verder neemt, vergeleken met de basisschool, de hoeveelheid huiswerk en daarmee ook het leeswerk toe. Andere veelgenoemde uitdagingen in het voortgezet onderwijs zijn:

- leerwerk plannen;
- lange leerteksten lezen en verwerken;
- hoofd- en bijzaken onderscheiden;
- namen en feiten onthouden;
- de noodzaak een tekst of vraag meerdere keren te (her)lezen om die te begrijpen;
- voorkomen vragen verkeerd te lezen en dus ook verkeerd te beantwoorden;
- tijdnood ervaren bij het afronden van toetsen binnen de daarvoor gestelde tijd;
- het ervaren van toetsstress.

Doorgaans krijgen leerlingen met dyslexie extra tijd bij toetsen, maar zij hebben ook extra verwerkings- en/of voorbereidingstijd nodig. Dat betekent dat leerlingen die langzaam lezen, efficiënter met de beschikbare tijd moeten omgaan dan leerlingen zonder dyslexie. Het verlenen van faciliteiten bij toetsen is niet altijd voldoende om leerlingen met dyslexie succesvol door hun schoolperiode heen te loodsen. Als ze in de brugklas al leren wat dyslexie voor hen betekent, wat hun kwaliteiten zijn en welke leerstrategieën zij kunnen gebruiken, dan kan dat teleurstellingen voorkomen.

De DyslexieSleutels – het lesprogramma

De DyslexieSleutels zijn ontwikkeld om de zelfredzaamheid van leerlingen met dyslexie in de brugklas van het voortgezet onderwijs te vergroten. In zes wekelijkse lessen van twee lesuren van 45 minuten krijgen de leerlingen diverse praktische denk- en leer-tools aangereikt. Hierdoor leren ze zelf ontdekken wat dyslexie voor hen betekent en welke tools voor hen werken. Het lesprogramma kent de volgende opbouw:

- psycho-educatie
 - les 1: Dyslexie en (leren vanuit) mijn sterke kanten
 - les 2: Omgaan met dyslexie
- leerstrategieën
 - les 3: Trechterlezen
 - les 4: Leren en onthouden vanuit mijn sterke kanten
 - les 5: Leren en onthouden vanuit mijn sterke kanten (vervolg)
- les 6: Toetsen maken zonder stress

Les 1 en 2 staan in het teken van erkenning, begrip en acceptatie; de psycho-educatie. Door dyslexie vanuit verschillende invalshoeken te bekijken, leren de leerlingen hun leeruitdagingen beter begrijpen en kunnen ze deze een plek geven. Daarnaast leren ze wat hun sterke kanten zijn en hoe ze die kunnen inzetten bij het leren. Les 3, 4 en 5 staan in het teken van leerstrategieën. Leerlingen leren met behulp van het ‘trechterlezen’ een andere manier van studerend lezen, ze leren werken met een overhoorprogramma, ze proberen diverse geheugentechnieken uit en leren deze voor de talen toe te passen bij het leren van woorden en grammatica. De laatste les gaat over het maken van toetsen zonder stress. Leerlingen leren hoe ze vragen moeten lezen en beantwoorden en hoe ze kunnen omgaan met toetsstress.

Achtergrond van de lessen

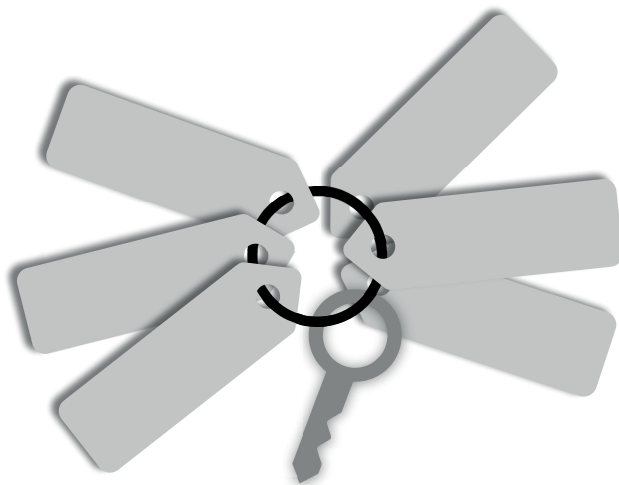
De DyslexieSleutels zijn geïnspireerd op het programma *Succes and dyslexia* (Firth e.a., 2011) en de *Leerroutes dyslexie* (Hofmeester, 2014). *Succes and dyslexia* is ontwikkeld voor het basisonderwijs en is gebaseerd op principes uit de cognitieve gedragstherapie. Het programma is gericht op drie vaardigheidsgebieden: bewustwording van copingstrategieën, positief denken en assertiviteit. De *Leerroutes dyslexie* zijn ontwikkeld voor studenten in het hoger onderwijs en zijn gebaseerd op jarenlange ervaring met de begeleiding van studenten met dyslexie. Daarnaast is gebruik gemaakt van eigen kennis en ervaring met individuele begeleiding van leerlingen met dyslexie in het voortgezet onderwijs.

De volgorde van de lessen is ontleend aan het herkaderingsmodel van Gerber e.a. (1996). Om succesvol te zijn met dyslexie moet een leerling vier stadia doorlopen:

- 1 *Erkenning* door de omgeving en de leerling zelf. Het is belangrijk dat de beperkingen die een leerling als gevolg van dyslexie ondervindt door ouders en docenten serieus genomen worden.
- 2 *Begrijpen*. Voor een leerling met dyslexie is het belangrijk om te begrijpen waar bepaalde uitdagingen die hij of zij tegenkomt in het onderwijs vandaan komen en hoe deze wel of niet samenhangen met dyslexie. Begrip maakt dat leerlingen problemen kunnen zien als uitdagingen en deze beter kunnen accepteren.
- 3 *Acceptatie*. Zonder erkenning en begrip is acceptatie niet mogelijk. Pas als er een proces van acceptatie heeft plaatsgevonden, kunnen leerlingen openstaan voor verandering en kan er actie ondernomen worden.
- 4 *Een plan van aanpak*. Niet de ernst van de dyslexie maar de manier waarop leerlingen ermee omgaan, bepaalt het succes van de leerling.

Gebruik van het materiaal

De leerlingen werken in een werkboek en na iedere les is er een verwerkingsopdracht. De eerste twee lessen over psycho-educatie kunnen in alle leerjaren gegeven worden. De lessen 3, 4 en 5 over leerstrategieën, zijn verbonden aan leerstof voor de brugklas. De leerstrategieën en technieken zijn echter ook in hogere leerjaren inzetbaar. De lessen 3, 4 en 5 hebben dan een vertaalslag nodig naar leerstof die in de hogere leerjaren aan bod komt. De laatste les over het maken van toetsen kan in alle leerjaren gegeven worden. Alleen zal voor de bovenbouw de les uitgebreid kunnen worden met voorbeeldvragen uit examens.

De fysieke sleutel speelt in de lessenserie een belangrijke rol. Leerlingen krijgen deze in de eerste les uitgereikt. Aan het eind van iedere les krijgen de leerlingen een sleutellabel waar ze het belangrijkste van die les voor zichzelf opschrijven. Dit label hangen ze aan hun sleutel. In het werken met de groepen bleek behoefte te zijn aan een fysieke sleutel; leerlingen vroegen daarom. De sleutel werkt motiverend. Daarnaast biedt het leerlingen de mogelijkheid om na iedere les bewust te reflecteren op wat ze geleerd hebben. Na iedere les maken de leerlingen thuis een verwerkingsopdracht; de 'huissleutel'. Dit is een opdracht in hun werkboek. Aangezien het soms gaat om nieuwe strategieën, is het belangrijk om de verwerking goed te organiseren. De ervaring leert dat de lessen effectiever zijn als ouders thuis en docenten in de reguliere lessen aandacht besteden aan de aangeleerde strategieën en/of verwerkingsopdrachten. De opdracht kan dan tot nieuwe inzichten leiden die weer op een volgend label verwerkt kunnen worden. Aan het eind van de lessenserie hebben de leerlingen allemaal een sleutel met daaraan het belangrijkste wat ze geleerd hebben tijdens de lessen; hun eigen DyslexieSleutel.

De DyslexieSleutels zijn gemaakt voor het werken met groepen van zes tot tien leerlingen, afhankelijk van de behoefte aan begeleiding bij het verwerken van de opdrachten. Op het vmbo zullen leerlingen bij de lessen over leerstrategieën meer begeleiding nodig hebben. Dan is het wenselijk om met kleinere groepen te werken. Het is ook mogelijk om het materiaal van één les over meerdere lessen te verdelen. Hoewel het materiaal is bedoeld voor het werken in groepen binnen de schoolcontext, is het ook individueel inzetbaar buiten de school.

Deze begeleidershandleiding is geschreven voor docenten, remedial teachers, logopedisten, ouders en anderen die werken met leerlingen in het voortgezet onderwijs. Omdat de DyslexieSleutels ook door mensen gebruikt kunnen worden die minder ervaren zijn met het begeleiden van leerlingen met dyslexie, zijn er bij de lessen voorbeelden opgenomen. Dit zijn de teksten tussen aanhalingstekens. Voor meer ervaren docenten en remedial teachers zal deze informatie mogelijk minder relevant zijn.

In deze handleiding zijn bijlagen met achtergrondinformatie opgenomen, onder meer over faciliteiten en digitale hulpmiddelen. Naast het werkboek voor de leerlingen en de begeleidershandleiding, wordt er op een website behorend bij de

DyslexieSleutels digitaal materiaal beschikbaar gesteld. Dit omvat PowerPoints bij de lessen, aanvullende opdrachten en werkvormen, een evaluatieformulier, een DyslexieSleutel-diploma en voorbeeld-e-mails voor ouders en docenten. Het materiaal is gratis te downloaden van de website dyslexiesleutels.swpbook.com, button extra materiaal. Je hebt daarvoor de code nodig die op de laatste pagina van dit boek staat.

In de lessen wordt gebruikgemaakt van los aan te schaffen materiaal. Het gaat om vier feestbrillen (zwart, groen, blauw en oranje), ballonnen, sleutels en sleutellabels.

Implementatie van de lessen in de school

De lessen sluiten goed aan bij scholen die van mening zijn dat dyslexie een succesvolle schoolloopbaan niet in de weg hoeft te staan en die leerlingen naast toetsfaciliteiten iets extra's willen bieden. De DyslexieSleutels kunnen gezien worden als een extra steuntje in de rug voor de leerlingen.

Voor een goede implementatie van de lessen zijn de volgende aandachtspunten te formuleren:

- De schoolleiding keurt het uitvoeren van de lessen goed en onderschrijft het belang ervan. Voorafgaand aan de lessen kan een presentatie gegeven worden aan het managementteam. Het is van belang dat de lessen ingebed worden in het schoolbrede dyslexiebeleid. Naast de lessen moet ook blijvend ingezet worden op passende toetsfaciliteiten.
- Er wordt een aantal docenten getraind om de lessen te geven. Zij kunnen andere docenten informeren en de inhoud van de lessen op de agenda zetten van sectie-overleggen. Hoe meer docenten ook in de reguliere lessen aandacht besteden aan de in DyslexieSleutels behandelde strategieën, hoe steviger ze verankerd worden. Zeker voor vmbo-leerlingen is dit van belang.
- De lessen worden opgenomen in het rooster en de docenten die de lessen geven, worden hiervoor wekelijks vrijgeroosterd.
- Voordat de begeleider begint met de lessen, worden de ouders en het docententeam geïnformeerd over de start en de inhoud ervan. Doorgaans zal de begeleider contact onderhouden met de ondersteuningscoördinator van een school en informeert deze coördinator het team. Bij ouders kan er ook voor gekozen worden om ze na iedere les te informeren over de inhoud ervan en over de verwerkingsopdracht. Aan het eind van de lessen vindt er een evalua-

tie plaats bij zowel de leerlingen als de ouders. Dit fungeert als input voor het bijstellen van de lessen.

- In de periode van de lessen over leerstrategieën is afstemming met de talen-docenten belangrijk. Het trechterlezen, de stappenplannen voor het leren van woorden en het leren van grammatica kan ook in de reguliere lessen aan bod komen. Zeker voor vmbo-leerlingen is dat belangrijk. Blijkt afstemming met de docenten niet realiseerbaar, dan is het mogelijk de lessen over leerstrategieën voor vmbo-leerlingen in plaats van in drie, in zes lessen te geven.
- In het verlengde hiervan is het raadzaam om het aantal leerlingen in de vmbo-basis/kader-groepen rond de zes te houden. Voor havo/vwo kan er gewerkt worden met groepen tot twaalf leerlingen.
- Tot slot kunnen de lessen gezien worden als vertrekpunt voor de eigen creativiteit. De lessen zijn niet statisch, maar kunnen waar nodig aangepast worden aan de eigen onderwijspraktijk en leerlingen.

In deze begeleidershandleiding wordt in de vrouwelijke vorm verwezen naar de begeleider; hiervoor kan ook de mannelijke vorm worden gelezen.

LES 1:

DYSLEXIE EN (LEREN VANUIT)
MIJN STERKE KANTEN

LES 1: DYSLEXIE EN (LEREN VANUIT) MIJN STERKE KANTEN

Doelen

- Kennismaken met elkaar
- Samen een veilige sfeer in de groep creëren
- Kennis verwerven over dyslexie (inzicht en begrip)
- Kennis opdoen over eigen kwaliteiten

In les 1 leren leerlingen met verschillende opdrachten wat hun sterke kanten zijn volgens anderen en volgens zichzelf. Zo vullen ze voor elkaar een kwaliteitenformulier in dat ze in kleine groepjes met elkaar bespreken. Vervolgens koppelt de begeleider de ervaringen van de leerlingen aan theorie over succesvol zijn met dyslexie. Voor veel leerlingen is het fijn om met een positieve insteek te beginnen. Als gevolg van de uitdagingen die ze in het onderwijs ervaren, komt al snel de nadruk te liggen op wat er niet goed gaat. De leerlingen ervaren dat de manier waarop ze naar hun dyslexie kijken, bepalend is voor hoe ze zich erover voelen. De begeleider bespreekt verschillende brillen (theorieën) waarmee leerlingen naar hun dyslexie kunnen kijken.

Zo is de zwarte bril de ‘probleembril’ (medisch model), de oranje bril de ‘gevolgen-en-mee-omgaan-bril’ (biopsychosociaal model), de blauwe bril de ‘omgevingsbril’ (sociaal model) en de groene bril de ‘kwaliteitenbril’ (positieve psychologie). In hun eigen dyslexieverklaring verwerken de leerlingen de verschillende brillen of visies op hun dyslexie. Zo schrijft een vwo-leerling bij haar zwarte bril: ‘Lezen, spellen en rekenen gaan gewoon heeeeeeel langzaam. De talen gaan heel moei-

lijk, vooral Frans en Spaans.' En bij de oranje bril: 'Vooral niet opgeven. Ik werk heel hard, vooral mijn huiswerk.' Over de omgeving (blauwe bril) geeft ze aan: 'Mensen moeten er begrip voor hebben dat het leren lastiger is. Meer tijd krijgen voor een toets. Voorlezen helpt ook. Als ik een toets digitaal mag maken, gaat het makkelijker. Vooral geen medelijden tonen, daar heb ik een hekel aan!' Over haar kwaliteiten (groene bril) schrijft ze: 'Ik ben goed in creatieve dingen zoals muziek en beeldende vorming, maar ook in *lyfestyle¹ informatics* en gym. En ik ben goed in mensen aan het lachen krijgen. Ik kan ook goed presenteren, al vindt ik dat soms wel een beetje eng.'

Vorbereiding

- Ouders informeren over de lessen met de brief voor ouders (zie website voor digitaal materiaal)
- Presentielijst met deelnemende leerlingen maken
- Een groepsapp aanmaken
- Een zwarte, een groene, een oranje en een blauwe feestbril bestellen (bij feestwinkels verkrijgbaar)
- (Vintage)sleutels en sleutellabels bestellen (bijvoorbeeld bij bol.com)
- Het kwaliteitenwerkblad behorend bij sleutel 1 uit het werkboek van de leerlingen kopiëren; het aantal leerlingen keer drie of vier (afhankelijk van de grootte van de groepjes)
- Tafels opstellen in carré; tegenover elkaar is gezellig maar leidt te veel af en een traditionele opstelling geeft te weinig verbinding
- Les 1 doornemen

Materiaal

- Een zwarte, een groene, een oranje en een blauwe feestbril
- Een sleutel voor alle leerlingen
- Een sleutellabel voor alle leerlingen
- Presentielijst leerlingen
- PowerPoint les 1
- Een werkboek voor alle leerlingen
- Groot vel papier / een flip-over

1 Dit zijn letterlijke citaten, ongecorrigeerd weergegeven.

Welkom en voorstellen (5 minuten)

De begeleider begroet de leerlingen als zij binnenkomen en heet ze van harte welkom. Vervolgens stelt de begeleider zich voor en vertelt ze iets over zichzelf in relatie tot dyslexie. Dan volgt er een korte kennismaking met de groep aan de hand van enkele algemene vragen.

Voorbeelden: 'Wie van jullie weet er al vanaf groep 3 of 4 dat je dyslexie hebt? Wie weet het vanaf groep 5 of 6? En bij wie is het in groep 7 of 8 vastgesteld? Wie van jullie heeft daarna ook behandeling gehad buiten school? Wat is het meest helpend geweest? Jullie hebben allemaal dyslexie, waar merk je dat aan? Bij wie komt dyslexie in de familie voor?'

Doel en inhoud lessen (5 minuten)

De begeleider bespreekt het doel en de inhoud van de lessen en vertelt dat leerlingen na iedere les thuis een opdracht maken (de 'huissleutels'). Ze zet de opdracht ook in de groepsapp.

'Het doel van deze lessen is dat jullie een breder beeld van dyslexie krijgen, dat jullie straks beter kunnen omgaan en handiger kunnen leren met je dyslexie. Je kan deze lessen zien als een soort gereedschapskist. Iedere les maak je kennis met ander gereedschap en daarna maak je thuis een opdracht. Uiteindelijk kies je zelf welk gereedschap je gaat gebruiken. Je ontwikkelt je eigen sleutel tot leersucces.'

'In de les van vandaag gaan we met elkaar kennismaken en naar dyslexie kijken. Volgende keer bespreken we hoe je met je dyslexie omgaat. Wat helpende manieren zijn en wat niet-helpende manieren zijn. In les 3 leer je hoe je makkelijker studerend kan lezen. In les 4 en 5 bespreken we de werking van het geheugen en proberen jullie verschillende geheugentechnieken uit. Vervolgens kijken we hoe we die geheugentechnieken bij de talen kunnen toepassen op het leren van woorden, zinnen en grammatica. De laatste les gaat over hoe je toetsen het beste kan maken en hoe je kan omgaan met toetsstress.'

Groepsregels bespreken en laten aanvullen (5 minuten)

Voor een veilige groep waarin rustig gewerkt kan worden, zijn groepsregels van belang. De begeleider bespreekt enige basisregels met de leerlingen en laat ze